

РОЛЬ КРАЄЗНАВЦЯ М. ПОНОМАРЕНКА У ВИВЧЕННІ ІСТОРІЇ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ НА ЗОЛОТОНІЩИНІ

Карабін Богдана

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
аспірантка спеціальності 032 Історія та археологія

Науковий керівник: Крижанівський Віталій Михайлович

старший викладач ГНПУ ім. О. Довженка;
провідний науковий співробітник Центрального державного історичного
архіву України (м. Київ)

Одним із важливих елементів вивчення як історії України, так й історії окремих її регіонів, зокрема, є дослідження соціально-культурного життя та освіти в різні періоди. Таку тему часто порушують у своїх працях як фахові історики, так і краєзнавці-аматори. Становленню та розвитку шкільної освіти приділяв вагому увагу й краєзнавець Михайло Федорович Пономаренко (1920–2010) у своїх наукових студіях з історії Золотоніщини.

Вітчизняна історіографія лише в останні роки поповнилася низкою фахових досліджень присвячених біографії та науковій спадщині М. Пономаренка. Так науковці А. Гриценко, О. Чумаченко, В. Прокопчук, І. Петренко та В. Лазуренко вивчали коло спілкування краєзнавця [2;3;9;11;12;13]. В. Мельниченко, Г. Голиш, М. Дєєв, Т. Клименко та Д. Куштан досліджували різні аспекти краєзнавчої та педагогічної діяльності М. Пономаренка [1;4;7;8;10]. Однак зважаючи на багатоплановість наукових зацікавлень дослідника його краєзнавчий доробок потребує подальшого поглибленого аналізу.

Дослідження історії шкільної освіти на Золотоніщині М. Пономаренко розпочав у 1960-х рр. В одній із перших своїх публікацій «Створення гімназії» (1960) краєзнавець висвітлив історію земської чоловічої гімназії, яка була попередницею Золотоніської школи №4. Як зазначав М. Пономаренко автором проєкту будівництва був А. Балавенський, а сам заклад 4 рази змінював свій статус: 1) чоловіча гімназія 1910–1919 рр.; 2) трудова школа 1920–1922 рр.; 3) педагогічне училище 1922–1941рр.; 4) золотоніська середня школа №4 (з 1962 р. – імені С.Скляренка) 1957–1988 рр.. Вже в коментарі «Освіта в Золотоноші» (1962), М. Пономаренко описує становище освіти та кількість навчальних закладів в місті на початку 1960–х рр.. Дещо пізніше було опубліковано статтю «З історії народної освіти в районі» (1965), в якій краєзнавець зібрав відомості про розвиток освіти у Золотоноші на поч. ХХ ст. [5, с. 8–18].

У 1980–1990-х рр. М. Пономаренко продовжив досліджувати соціально-культурне життя м. Золотоноші. В даний період публікаційний доробок краєзнавця поповнили матеріали з історії розвитку освітніх установ та відомих педагогів краю. Так у статті «Золотоніський Макаренко» (1981), краєзнавець описує біографію педагога О. Авраменка та його діяльність в Золотоноші 1914–1929 рр. Як зазначав М. Пономаренко, О. Авраменко був засновником першої трудової школи у регіоні та очолював її в період з 1920 по 1929 рр. І як зауважив дослідник автор його педагогічна система була схожою на ту яку запроваджував А. Макаренко, хоча і дещо скромнішою та не такою популярною, однак є важливою віхою в історії розвитку шкільної освіти Золотоноші [5, с. 8–18].

А в публікації «Одна з найстаріших» (1981) М. Пономаренко приділив увагу історії Золотоніської школи №3. Як зазначив автор освітній заклад почав функціонувати ще в першій половині ХІХ ст. як повітова школа з 1820 р., потім як повітове училище з 1839 р., як 2-класне міське училище з 1878 р., як вища початкова школа з 1912 р., з 1920 р. її реорганізовано в 7-річну трудову школу та в 1934 р. в середню. За словами краєзнавця серед випускників школи є такі відомі персоналії як О. Навроцький, О. Баранник та І. Патлаєвський [5, с. 8–18].

Наступна краєзнавча розвідка М. Пономаренка «Найдавніша в Золотоноші» (1995) присвячена історії Золотоніської середньої школи №6. Як зазначив дослідник, заклад бере свій початок з 1761 р., як школа при Золотоніському Благовіщенському дівочому монастирі. В ХІХ ст. її було реорганізовано в Благовіщенську церковну школу, а після встановлення радянської влади – у світську [5, с. 8–18].

Окрім Золотоноші, М. Пономаренко досліджував появу шкіл і в селах регіону, що знайшло відображення в низці його публікацій з історії населених пунктів золотоніського району. Так, приміром, в статті «Пісочен – місто літописне» (1972) краєзнавець зазначає, що станом на кінець ХІХ ст. в с. Піщана діяли 3 школи – міністерська, земська та парафіяльна [6, с. 116–124].

Також М. Пономаренко дослідив, що з другої половини ХІХ ст. відкривалися парафіяльні школи в с. Дмитрівка (1862), Домантовому (1883), Коврай (1874). Разом з тим траплялися випадки, коли паралельно з такими школами працювали й земські, як у с. Домантовому (1913), Підставки (1887). В статті «Драбівці» (1962) М. Пономаренко дослідив розвиток освіти даного села: функціонування земської школи відкритої 1887 р. та вчительської діяльності псаломника Махтея Гринька [6, с. 116–124].

Таким чином, аналіз наукового доробку М. Пономаренка дозволив констатувати велике зацікавлення дослідника історією шкільної освіти на Золотоніщині. Значна кількість праць краєзнавця присвячена даній темі є важливою складовою вивчення становлення мережі шкіл на Полтавщині та Черкащині ХІХ–ХХ ст. В свою чергу це підкреслює визначну роль М. Пономаренка у дослідженні порушеної теми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голиш Г. Слово про вчителя від Бога. *Михайло Пономаренко: з любов'ю до Черкащини*.:збірник статей та спогадів. Черкаси, 2020. С. 14–31.
2. Гриценко А., Прокопчук В., Чумаченко О. Листи українського фізика П. Г. Борзяка до золотоніського краєзнавця М. Ф. Пономаренка. *Консенсус*, 2023. (4). С. 124–133. DOI: <https://doi.org/10.31110/consensus/2023-04/124-133>
3. Гриценко А. П., Курок О. І., Чумаченко О. А. Листи О. С. Скляренко до золотоніського краєзнавця М. Ф. Пономаренка (1963–1976 рр.). *Сумська старовина*. 2023. № LXIII. С. 45–52 DOI: <https://doi.org/10.21272/starovyna.2023.63.4>
4. Деєв М. М., Чанцева Л. Краєзнавча та просвітницька діяльність Михайла Федоровича Пономаренка. *Юний краєзнавець Черкащини*. Черкаси, 2014. Чис.10–11. С. 100–107.
5. Карабін Б. В. Золотоноша ХVІ–ХХ ст. у краєзнавчих дослідженнях М. Ф. Пономаренка 1960-х–1990-х рр. *Вісник Черкаського університету*. Серія Історичні науки. 2023. № 2. С. 8–18. DOI: <https://doi.org/10.31651/2076-5908-2023-2-8-18>
6. Карабін Б. В. Нариси з історії сіл Золотоніщини М. Ф. Пономаренка в «Історії міст і сіл УРСР. Черкаська область»: значення та особливість погляду на минуле краю.

Проблеми гуманітарних наук: зб. наук. праць Дрогобицького держ. пед. ун-ту ім. Івана Франка. 2023. № 14 (56). С. 116–124. DOI: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.14/56.13>.

7. Клименко Т. А. Особовий фонд М. Ф. Пономаренка як джерельна база вивчення історії Черкащини. *Неспокій серця* : зб. ст. і мат. Черкаси, 2005. С. 13–20.

8. Куштан Д. Михайло Пономаренко – дослідник археології Черкас. *Михайло Пономаренко: з любов'ю до Черкащини*: збірник статей та спогадів. Черкаси, 2020. С. 32-40.

9. Лазуренко В. М. Історія суботівського історичного музею у епістолярній спадщині видатних краєзнавців Черкащини. *Вісник науки та освіти* (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія») : журнал. 2024. № 2(20). С. 1568–1585. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-2\(20\)-1568-1585](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-2(20)-1568-1585).

10. Мельниченко В. М. Історичне краєзнавство : навч. пос. для студ. історичного факультету. Черкаси : Видавництво Черкаського Національного університету, 2002. 130 с.

11. Прокопчук В. С., Гриценко А. П., Чумаченко О. А. Листування поетеси Ганни Альбрехт та краєзнавця Михайла Пономаренка (1962–1984). *Вісник науки та освіти* (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»). 2023. № 12 (18). С. 999–1010. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-12\(18\)](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-12(18)).

12. Петренко І. Деякі аспекти повсякдення краєзнавців Полтавщини наприкінці ХХ ст. – на початку ХХІ ст. (на матеріалах епістолярної спадщини). *Актуальні питання у сучасній науці* (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка», Серія «Історія та археологія»): журнал. 2024. № 8(14) С. 990–1001.

13. Прокопчук В. С., Гриценко А. П. Краєзнавчий рух 1980-х–1990-х у поглядах сучасників на прикладі листів М. Іщенка до М. Пономаренка. *Вісник науки та освіти* (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»). 2024. № 2(20). С. 1660–1663. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-2\(20\)-1650-1663](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-2(20)-1650-1663).

З ІСТОРІЇ ЖИТТЄВОГО ШЛЯХУ І СЛУЖІННЯ ПРОТОІЄРЕЯ ВАСИЛЯ МИСЛАВСЬКОГО

Мінченко Марина

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
асистентка кафедри історії, правознавства та методики навчання
аспірантка спеціальності 032 Історія та археологія

Науковий керівник: Крижанівський Віталій Михайлович

старший викладач ГНПУ ім. О. Довженка;
провідний науковий співробітник Центрального державного історичного
архіву України (м. Київ)

*На основі формулярного списку, статистичних матеріалів авторка статті
дослідила життєвий шлях та служіння Василя Миславського до отримання ним сану
протоієрея 20 травня 1907 р.*